

Resumé – kort

Relationskompetencen viser sig både relationelt, situationelt og individuelt betinget. Den er dialektisk forbundet med lærerens faglige og fag- og almindidaktiske kompetence og bestemmes som en grundkompetence i lærerens grundfaglighed, der er afgørende, hvis læreren skal agere professionelt og lade undervisningen understøtte alle elevers trivsel og faglige udvikling. Samtidig beskrives den som en nødvendig, men ikke tilstrækkelig betingelse for god undervisning.

Til sidst foreslås det, hvordan der på læreruddannelsen kan arbejdes med en professionalisering af det relationelle aspekt af lærerens grundfaglighed.

Resumé – langt

Afhandlingens emne er lærerens relationskompetence, og gennem empiriske analyser undersøges betingelser for, karakteristika ved og effekter af, at læreren agerer relationskompetent i interaktioner med enkeltelever og hele klasser i almenundervisningen i folkeskolen. Sigtet er at bidrage til kvalificeringen af lærerstuderendes og læreres professionelle relationskompetence.

Efter etnografisk metode observerede jeg fire læreres undervisning i 5., 6. og 7. klasse og interviewede lærerne og 50 af deres elever. Forskningsdesignet er case-baseret, og analyserne er genereret på baggrund af to cases med lærere, der fandt det udfordrende at indgå i positive relationer med eleverne, og to cases med lærere, der fandt det let. Afhandlingens empiriske analyser er teoretisk funderet i fem teorier, der alle omhandler menneskelig interaktion og oplevelse: Omsorgsetik, mentaliseringsteorien, selvbestemmelsesteorien, kommunikativ musikalitet og neuro- og udviklingspsykologi.

Afhandlingen viser, at lærer-elev-relationens kvalitet påvirker elevernes faglige engagement og progression, trivsel – herunder stress-niveau og selvforhold – sociale adfærd, internalisering af regler og normer samt selv-regulering, og at lærerens relationskompetence her er en helt central faktor. Fx fremstod en elev hos en lærer, der generelt ikke agerede relationskompetent, urolig og kværlende, men hos en anden lærer, der udviste en høj grad af relationskompetence, fremstod den samme elev hjælpsom og koncentreret.

Elev-interviews viste et grundlæggende ønske om at opleve at have en betydning for læreren. Dels knyttet til den professionelle kontekst, de relaterer til læreren i gennem lærerens omhyggelighed med at undervise, så eleverne trives og lærer noget, og dels til en eksistentiel dimension, der vedrører det at blive taget alvorligt, og at mærke en generel menneskelig interesse.

Når lærerne var presset på tid eller befandt sig i en negativ 'aroused' tilstand, fremstod en diskrepans mellem på den ene side lærerens indstilling til undervisning, eleverne og lærerrollen og på den anden side lærerens interaktionelle adfærd i undervisningen. Her blev lærerens praksis præget af handlemåder, der ekskluderede bestemte elever fra læringsfællesskabet og af irritable udbrud og skældud, som bl.a. hæmmede elevernes motivation, tryghed og koncentrationsevne, også selvom de ikke selv blev skældt ud.

Afsluttende konkluderes det, at lærerens relationskompetence er en almenmenneskelig kompetence, der både er situationelt betinget, da hver lærer i varierende grad agerer relationskompetent i interaktionerne med sine elever og individuelt betinget, da lærere under forhold, der er meget ens, udviser forskellig grad af relationskompetence. De empirisk begrundede og teoretisk funderede analyser viser, at lærere agerer relationskompetent gennem omsorgsetiske handlinger, afstemmere og understøttelse af elevers behov for selvbestemmelse, kompetence og samhørighed. Herved etableres og fastholdes relationer til eleverne individuelt og kollektivt, som fremmer klassens læringsfællesskab om et fælles tredje og derigennem hver elevs trivsel og alsidige udvikling. Lærerens relationskompetence forudsætter receptiv rettedhed, at egne psykologiske behov er understøttede samt generel og specifik viden om børn.

Abstract

The subject of the dissertation is the relational competence of teachers. Through empirical analysis the dissertation examines the conditions for and the characteristics and effects of whether teachers act relationally competent in interactions with single students and a full class in general teaching on a primary school basis. The aim is to contribute to the qualification of teacher students' and teachers' professional relational competence.

Using ethnographic methods, I observed four teachers' teaching 5th, 6th and 7th grades and interviewed the teachers and 50 of their pupils. The analysis has been generated on the basis of two cases with teachers, who found it challenging to create positive relationships with the pupils and two cases with teachers, who were not challenged by it. The empirical analysis is theoretically conducted in five theories with focus on human interaction and experience: Ethics of care, mentalization, self-determination theory, communicative musicality and neuro-affective developmental psychology.

The dissertation shows that the quality of the teacher-pupil relation influences the pupils' academic commitment and progression, their well-being – including stress level and self-perception – their social behaviour, internalisation of rules and standards and self-regulation, and that a central factor to it all is the relational competence of the teacher.

Pupil interviews point on a fundamental wish to be of importance to the teacher. Partly, in the educational context in which they relate to the teacher and in which they thrive and learn something through the teacher's careful teaching. Partly, through an existential dimension which concerns the matter of being taken seriously by the teacher and to feel a general human interest.

When the teachers found themselves short of time or were negatively aroused, a discrepancy occurred between on one hand the teacher's attitude towards the teaching, the pupils and the teacher role and on the other hand the teacher's interactional behaviour when teaching. In these situations, the teacher's practice was characterized by ways of acting which excluded certain pupils from the learning community, and of irritable exclams and scolding. Amongst other things, this inhibited the pupils' motivation, safety and ability to concentrate even for pupils, who were not scolded at.

Finally, it is concluded that the relational competence of the teacher is a general human competence, which is both situationally conditioned, as a teacher to a varying extent acts relationally competent in the interactions with the pupils and personally conditioned, as teachers under very similar circumstances, differ in their extent of relational competence. The empirically grounded and theoretically founded analysis shows, that teachers act relationally competent through ethical caring, attunement and supporting of the pupils' needs for self-determination, competence and relatedness. Hereby, individual and collective relations to the pupils are established and maintained, which promote the learning community of the class on a common third, and thereby the well-being and cross-curricular competences of each pupil. The relational competence of teachers presupposes receptive directedness, their own psychological needs being supported, and a general and specific knowledge of children.